

AF J. L. HEIBERGS KÆRLIGHEDSBREVE FRA BORDSKUFFEN.

Ved *Robert Neiiendam.*

Johan Ludvig Heiberg havde længe elsket *Johanne Luise Pøtges*, men Kærligheden var ikke gengældt. Da han friede i hendes sejtende Aar, svarede hun Nej. Hun var nu, da disse Breve blev skrevet, med sine atten Aar den mest omsværmede blandt de Unge paa Teatret, højtbegavet og farlig ved sin tidligt udviklede Erotik. De, der havde bejlet til hende, Assistent *Harboe*, Skuespiller *Hvid* og Professor *Møhl*, var ikke blevet lykkelige, og Heiberg maatte ogsaa gennemgaa mange Rystelser. Han var med sine ni og tredive Aar ældre end alle de andre, en ridderlig Aristokrat, hvis Ydre ikke kunde tiltrække en ung Pige, der sværmede for *N. P. Nielsen*, Datidens mandlige Teaterideal. Heibergs Syn paa Nielsen blev udødeliggjort i Scenen mellem Skuespilleren og Døden, som blev skrevet 1829, men først udkom 1840, i »En Sjæl efter Døden«. ¹ Men ved sit Talent og sine Kundskaber var han Medbejlerne overlegne. Han kunde skrive saadan, at alle Døre sprang op, og Publikum strømmede til. Blandt alle Tilbederne kunde hun bedst tale med ham om Teatret, og han havde allerede givet hende dejlige Roller. Medens Lægen, Professor *Møhl* vilde have hende bort fra Scenen, saafremt hun blev hans Hustru, nærede Professor, Dr. Heiberg paa sin egen sikre Maade hendes kunstneriske Ærgerrighed. Hun havde en instinktiv Fornemmelse af, at han betød Fremtiden.

Da Fru *Thomasine Gyllembourg* isolerede *Johanne Luise* i sit Hjem paa Christianshavn, handlede hun som en livserfaren Moder. Det laa hende varmt paa Sinde, at hendes Søn skulde vinde den unge Pige. Heiberg boede ikke hos sin Moder, men besøgte hende hver Dag til Middag og tilbragte ofte Aftenen i hendes Selskab. Her blev da Lejlighed til et Samvær af fortrolig Karakter. Efter at »Afgørelsen var truffen«, som Fru Heiberg siden skrev paa et Brevomslag, udvekslede de Følelser pr. Bordskuffe. Naar Teatervognen kom for at hente hende, lagde hun i Skuffen en i Reglen kortfattet (og daarligt stavet) Seddel, som hun ved Hjemkomsten fandt vekslet med en anden baade længere og mere indholdsrig. Dette kokette Puslespil, der ikke savnede literære Forbilleder, ophævede i nogen Grad den store Aldersforskel. Tiltalen Broder og Søster gjorde det lettere for dem begge at berøre vanskelige Emner og sige hinanden Behageligheder og smaa Sandheder. Papirlapperne blev sjældent daterede, men de stammer fra den sidste Halvdel af 1830 og Begyndelsen af 1831, indtil Brylluppet fandt Sted i Juli. Rækkefølgen kan ikke fastsættes, og Indholdet var sjældent Spørgsmaal og Svar, men derimod Følelsesudbrud, der røber hans Forelskelse, Jalousi og Længsel efter at eje hende og hendes sti-

¹ Jfr. O. Schlichtkrulls Udg. af »En Sjæl efter Døden«, 1919, pag. 34 ff. Om *Johanne Luise Heiberg* og hendes Tilbedere jvfr. *Robert Neiiendam*: *Johanne Luise Heiberg*, 1937.

gende Beundring for ham. Hun var et lidenskabeligt Stemningsmenneske, snart mørk, snart tindrende lys i Sindet. I Begyndelsen var hun »bange for, at han havde for gode Tanker om hende og lagde noget betydende i hendes allerubetydeligste Tanker sent eller tidlig maatte han dog opdage, at han havde bedraget sig og hvad saa?« Han svarede, at han »ikke havde gjort Regning paa andet, end hvad han allerede kendte, men dertil hørte just det dybsindige i hendes Væsen.« Hun gav ham paa Hovedet, naar han ikke behandlede hende »som han burde« : »Hvorfor skrev Du ikke en Seddel i Aftes? Fordi det var Din fornemme Dag. Jeg kan ret ærgre mig over Dig, naar Du er saadan ; saa er Du saa kold og fornem, at Du ordentlig støder en tilbage med Din Kulde.« Han havde det Indtryk, at hun skammede sig over, at Folk maatte kende deres Forbindelse : »Skamme mig,« svarede hun, »det kan Du dog umulig mene ; jeg ved ikke, hvad det er, men jeg bliver saa underlig over, at Folk maa tro, at jeg staar i en saadan formelig Forbindelse med Dig.« Lidt efter lidt overgav hun sig, og hendes mange Betæneligheder forvandlede til en Følelse af Sikkerhed ved hans Side : »Jeg kan intet sige Dig, uden at jeg elsker Dig saa høit, saa høit, at det er umuligt at sige det ; jeg synes, at Du er saa fortræffelig og elskelig, at jeg skammer mig over at staa saa langt tilbage for Dig.«

I »Et Liv, genoplevet i Erindringen« (I, 209) trykte Fru Heiberg det første Kapitel af en Roman, hvormed Bordskuffe-Erotikken begyndte, men hun udelod dette Rimeri, som fortæller os, hvordan han ønskede, hun skulde modtage den Hyldest, som den akademiske Ungdom bragte hende. Der er ikke saa lidt af et Program i dette Vers :

»Af Dig, honnette Muse, jeg mig venter,
at Din Nærværelse vel ei er seen
til at begeistrer *Massen* af Studenter —
men at Du holder Dig for høi og reen
til det at gjøre ved en enkelt Een,
og heller ei ved to, ved tre, ved fire
saalidt som ved fem, ved sex, ved syv,
thi sligt er alt Coquetteriets Spire,
og hver Student er gjerne Hjerte-Tyv.
Jeg mener, det er godt, om Du behager
den hele hist foreente, lærde Stat,
men at det lidt af Coquetterie smager,
ifald det skeer med enkelte privat.
Forstaa mig ret; jeg mener, Du maa gjerne
behage Alle, som og een og hver,
men Ingen være maa familiær;
man skal Dig skue som en deilig Stjerne,
som man beundre i det Fjerne,
men som man ei kan komme nær.«

Undlod han at skrive en Hilsen, kunde det hænde, at hun gav ham en koket Reprimande : »Det er skammeligt at lade mig gaa to Aftener i Seng uden Seddel. Dette ligger jeg nu her og skriver. Nu skal *De* ogsaa straffes med at læse den daarlige Skrift.« Herpaa svarede han :

»Til den, jeg elsker.

Gode Hanne! Du siger, at Du vil straffe mig. Det har Du ogsaa gjort, dog ikke med det, som Du kalder Din slette Skrift, thi *Din* Skrift er altid god og inderlig kjærkommen; Du har straffet mig derimod med at skrive *De* og endnu mere ved at se bedrøvet og melankolsk ud. Jeg vil gjøre Alt for at se Dig fornøiet. Jeg er bange for, at Du fortryder Din Venlighed imod mig og undertiden ønsker, at Skeet var Uskeet. Men naar Du kjender mig rigtig, vil Du komme til den Overbevisning, at Du aldrig behøver at fortryde nogen Godhed, som Du har vist mig, thi jeg elsker Dig alt for inderligt og er Dig alt for taknemmelig til ikke at bringe Dig *ethvert* Offer. Er det Dit Ønske at se flere Mennesker; vil Du gjerne, at St. og Ph.² skal komme her, saa sig mig det oprigtigt, og jeg skal skaffe dem herud. Jeg spørger saa ofte med denne Sag, men er der noget Alvor deri, saa sig det oprigtigt, og jeg skal gjøre Alt, hvad Du ønsker. Jeg er utilladelig jaloux, det er sandt, og det maa jeg sagtens være, naar jeg tænker paa, hvor meget Du maa behage enhver Mand, som har Forstand og Hjerte. Men jeg har tillige den største Høiagtelse, den sandeste Tillid til Dig. Naar jeg tænker paa det Indtryk, Du maa gjøre paa Andre, bliver jeg jaloux, men naar jeg tænker paa Dig selv, paa Din fortræffelige Character, saa er jeg saa rolig, som om der ingen Mandfolk, ingen *Canuter* var til i Verden. Derfor kan Du rolig yttre for mig ethvert Ønske om Forandringer i vort eensomme Liv; jeg kan meget vel sætte mig ind i Dine Tanker og skal vide at forstaa Dig. — Hvorom alting er, saa vil jeg nu ønske Dig, at Du ikke maa ligge vaagen i Nat, men sove sødt og drømme enten intet eller behageligt. Jeg er bange for, at Du ikke kan læse mine Kragetæer. Kan Du ikke læse det Foregaaende, saa gid Du da i det mindste maa kunne læse dette:

Jeg elsker Dig ubeskriveligt. Gid Du maa falde i Søvn med disse Ord for Øie og med en venlig Tanke paa den fraværende Ven, som skrev den!«

[Efterskrift tre Aar senere den 6. April 1833: »Erklærer mig for endnu at have de samme Tanker. I. L. Heiberg«].

..... »Jeg glæder mig forresten over, at vi To ikke lettelig vil komme til at kjede os med hinanden. I det mindste veed jeg ikke, naar Dit Selskab er mig behageligt, enten naar vi tale, eller naar vi tie. Det er skjönt at have denne Afvexling, hvortil kommer saa mangan anden, som f. Ex. Læsning, Spadseren, ja endog Selskabe-

² *Stage* og *Phister*, kongelige Skuespillere.

lighed. Det begynder allerede at blive mig behageligt at see Dig i Selskab med fremmede Folk, baade hjemme og ude. Hos [Admiral] Wulffs glædede jeg mig ret over Din Nærværelse forleden Aften. Hvor meget mere vil det ikke være Tilfældet i mindre og bedre sammensatte Selskaber? — Naar jeg seer Dig mellem fremmede Mennesker og saa tænker paa en Aften som denne, saa forekommer Contrasten mig saa forunderligt interessant; jeg veed et Øieblik ikke, om jeg er vaagen eller drømmer. Men naar jeg saa kan sige til mig selv: »Du er vaagen, og Din Lykke er ingen Drøm, saa har jeg saa lyksalig en Følelse, som om et Lyn foer igennem mig uden at skade mig. Gid vi snart skulde i Selskab!«

»Jeg vil skrive Dig til uden at skrive. Se følgende Steder efter i Andersens »Phantasier og Skizzer« og lad mig se, Du samler de anførte Ord til en tydelig Mening:

- Side 1, 1. Linie af Verset. De to første Ord.
 „ 78, 11. „ det 5te Ord.
 „ 5, sidste Linie, det 6te Ord.
 „ 108, det sidste Ord.
 „ 109, 3die Linie af Verset (NB: hele Linien).³

Fra hende til ham:

»..... Dit Velgaaende, jeg drikker Vin, det vil sige Gaase-Vin. Farvel, skjøn Heiberg, hulde Skjald, Roser for alle Kathrine-Blommer!⁴ Da jeg ikke kan kysse Dig til Farvel, saa sender jeg Dig her et Stykke indviet Papir, som mine Læber har berørt. Min Mund er rigtignok meget større end det Hul, men jeg har gjort den ganske spids.«

Fra ham til hende:

»Tak for Laan af Dit Kammer! Det er mit Paradis paa Jorden ogsaa i den Henseende ligner det Paradiset, at der findes et forbudent Træ i Din Broderramme. Men Du troer vel, at jeg ikke er nogen Adam; jeg har ikke rørt den forbudne Frugt og vil derfor, som jeg haaber, undgaa at jages ud af mit Eden. Eller rettere sagt, vel er jeg en Adam, men en skikkelig Adam. God Nat, Eva!«

³ Meningen blev: Jeg elsker Dig min Søster. Dog, hvem kan skildre det ret med Ord! Jvfr. H. C. Andersen: Phantasier og Skizzer, 1831.

⁴ Utvivlsomt tænkte Fru Heiberg her paa Elisabeths Romance i »Elverhøj«: »Der vanker en Ridder mellem grønne Trær, Roser og yndelige Blommer.«

Fra hende til ham ved Fødselsdagen i 1830, ledsaget af et Broderi og med en Bebrejdelse, fordi han brugte Snus:

»..... Jeg gratulerer Dig, endskjønt jeg indser det gale deri, thi ikke du saa meget som Dine Venner tilkommer det at blive gratuleret. Jeg ønsker Dig, min kjære Broder, at — ja hvad skal jeg begynde med — det ene Gode staaer det andet i Veien. Jeg har ei Ord dertil, men for med et Ord at kunne sige det vil jeg vælge *lykkelig*. Gid Du maa blive det i den Grad, som Du fortjener, det kan af ingen ønskes Dig oprigtigere end af Din hengivne Søster«

Herpaa svarede han:

»Hvorledes, elskværdige Hanna, skal jeg takke Dig for Din Godhed? Baade for Dit nydelige Arbeide og for Dit yndige Brev, der saa ganske bærer Præget af Din egen Elskværdighed? Tør jeg, ved at betragte Dit smukke Broderie, tænke paa, hvad der staar i »Wahlverwandschaften«?⁵ Du veed nok, hvad jeg mener. Det er et Par nydelige Piger, især den, der viser Tænder. Naar jeg seer de Tænder, faar jeg Lyst til at kysse hende. Det forekommer mig virkelig ogsaa, at hun ligner Dig. Jeg kunde skrive en heel Forklaring over de to Pigers Udtryk. Den Ene, hun som er smukkeste, seer til Himlen, den Anden seer ned til Jorden. Begge tilsammen er en Forening af det himmelske og det jordiske. Hvad vil man saa mere? Men troer Du nu, at Synet heraf kan vænne mig af med min slemme Uvane? Maa jeg ikke tværtimod, ved at see paa Billedet, faa Lyst til at snuse? Thi naar to saa yndige Personer kan gjøre det, hvor meget mere da jeg? Jeg har allerede taget nogle Priser og nikket til Pigerne, ligesom man ved et Bord drikker et Glas med en kjær Gjenbo.

Dine venlige Ønsker til min Fødselsdag maa vist nok bringe mig Lykke. Kun een Indvending maa jeg gjøre Dig: Du ønsker mig saa megen Lykke, som jeg fortjener; det vil kun lidt forslaa. Den Lykke har jeg allerede og meget meer. Nei, ønsk mig en Lykke, som jeg ikke fortjener, men som jeg just derfor vil skjønne paa. Det er langt bedre at modtage sin Lykke ved Naade end ved Fortjeneste. Du veed nok, at naar man har betalt sin Gjæld, saa har man ny Credit. Uden at betragte Dit Brev som en afbetalt Gjæld (thi jeg har allerede sagt, at jeg sætter meer Pris paa Naaden end paa mine Rettigheder), maa jeg dog sige, at Du ved Dine venlige, elskværdige Ord har erhvervet Dig Ret til at drille mig saa meget, som Du vil. Hver Gang, Du siger Noget, som gjør mig Ondt, saa vil jeg tænke paa dette Brev og glæde mig ved Overbevisningen om Dit trofaste Sindelag imod mig. Skulde jeg

⁵ Goethes Roman »Die Wahlverwandschaften« udkom 1809.

nogensinde glemme det, saa husk mig paa det, og Du skal se, det vil gjøre sin Virkning.

Det er en egen Sag med denne Correspondance. Naar jeg nu seer Dig idag og taler med Dig, og især ifald jeg opnaar den Lykke at følge Dig til og fra Comedien, hvorledes skal jeg da undgaa at sige Dig det samme, som jeg her har skrevet? Jeg vil dog bestræbe mig derfor, thi jeg ønsker, at naar Du er kommen tilsengs og venter paa at Søvnen skal lukke Dine smukke, mig saa kjære, saa elskede Øine, Din sidste Tanke da maa være Overbevisningen om den store Glæde, Du idag har forskaffet mig. At ogsaa Tanken om det Samme maa drysse mig i en behagelig Søvn og lade mig drømme om Dig, det haaber og det venter Din hengivne Broder J. L. H.

14. December 1830.«

Fra ham til hende:

»Hør! Kan der ikke snart komme noget Blæk i Skrivetøiet? Der er jo ei engang saa meget, at man kan skrive et nogenlunde langt Kiærligheds-Brev, end sige Vaudeviller og Lystspil, og hvad jeg ellers kunde have Tilbøjelighed til, thi nu skal Du bare see, hvilken Skrivesyge, der skal komme over mig, og hvorledes jeg skal følge Dine Raad. Men sig mig frem for Alt, om jeg snart maa hente Kongebrev, thi det spilder mig saa megen Tid at gaa herud hver Dag og tilbage hver Aften. Jeg kunde gjerne bo i den store Sal, indtil vi kan faa et bedre Logis ude i Byen. —

Mit Spørgsmaal har dog vel ikke *krænket* Dig? God Nat! Jeg skal gjøre mig Umage for ikke at tænke paa Dig inat; saa haaber jeg, at Du kan sove.«

(Ovenstaaende utrykte Papirer blev i 1938 købt af Teatermuseet, hvorfra de overgik til det Heiberg'ske Privatarkiv i Rigsarkivet).